

12. Отчет о конкурентоспособности Украины 2010 [Электронный ресурс] // Офіційний сайт Фонду ефективного управління. – Режим доступа: <http://www.feg.org.ua/ru/article/14.html>.

13. Индекс Transparency International: Украина – № 146 [Электронный ресурс] // Інформаційно-аналітичний портал «Укррудпром» – Режим доступа: http://www.ukrudprom.ua/news/Indeks_Transparency_International_Ukraina_146.html.

Отримано 23.02.2012

УДК 332.146 : 330.332 (477)

В.М.КРИВОШЕЙ

Полтавський національний технічний університет ім. Юрія Кондратюка

ВПЛИВ НАУКОВО-ВИРОБНИЧОЇ ІНТЕГРАЦІЇ НА ЕКОНОМІЧНИЙ РОЗВИТОК РЕГІОНУ

Розкрито основні науково-методологічні положення і концепції, на яких базується науково-виробнича інтеграція. Виявлено проблеми, які гальмують розвиток науково-виробничої сфери регіону на сучасному етапі. Узагальнено вплив науково-виробничої інтеграції на економічний розвиток регіону.

Раскрыты основные научно-методологические положения и концепции, на которых базируется научно-производственная интеграция. Вывявлены проблемы, препятствующие развитию научно-производственной сферы региона на современном этапе. Обобщено влияние научно-производственной интеграции на экономическое развитие региона.

The author has discovered the basic scientific and methodological principles and concepts, underlying research and industrial integration. The problems, impeding the development of research and industrial areas of the region today, have been established. The impact of research and industrial integration on economic development of a region has been generalized.

Ключові слова: регіон, економічний розвиток, науково-виробнича інтеграція, технологія, інновація, наукоємність виробництва.

На сучасному етапі еволюції світової економіки відбувається інтенсифікація переходу до нового типу економічного розвитку, в якому все більш вагоме місце починають посідати такі інноваційні фактори, як науковий рівень виробництва та нові технології. Інноваційний характер виробництва визначається процесами постійного впровадження нових технологій та продуктів, пошуком нових способів поєднання факторів виробництва.

Питання економічної сутності інновацій досить глибоко досліджене в працях зарубіжних і вітчизняних вчених. При розгляді проблеми науково-виробничої інтеграції нами взято за основу аналіз підходів провідних учених у межах існуючих концепцій інноваційної та технологічної теорій, зокрема теорії циклічності розвитку М. Кондратьєва, класичної теорії Й. Шумпетера. Серед суспільних теорій регіонального розвитку, що розглядають роль технологічного прогресу,

виробничого розвитку та інновацій у економічному розвитку регіону слід відзначити теорію полюсів зростання Ф. Перру, теорію «дифузії нововведень» Т. Хегерстранда, теорії територіально-виробничих комплексів і промислових кластерів та ін.

Вітчизняні науковці почали активно досліджувати питання науково-виробничої інтеграції, інтелектуалізації праці, розвитку високотехнологічного виробництва в Україні в 90-х роках ХХ ст. Значний внесок у розроблення методологічних засад науково-технологічного та інноваційного розвитку України внесли В. Геєць, О. Амоша, В. Семиноженко, Л. Федулова, Ю. Бажал, І. ОDOTЮК [1-5] та ін.

Але найчастіше у наукових працях, національних і регіональних стратегіях та програмах іде мова про науково-технологічний та інноваційний розвиток України або регіонів у цілому. Наукові дослідження також присвячуються окремим проблемам інноваційного розвитку регіонів. Питання ж розвитку науково-виробничої сфери регіонів науковцями досліджено не достатньо.

Метою даної статті є формулювання наукових положень щодо визначення та теоретичного обґрунтування впливу інтеграційних процесів між наукою і виробництвом на економічний розвиток регіону.

Як показали проведені багатьма зарубіжними і вітчизняними вченими наукові дослідження, в сучасних умовах інтеграція науки і виробництва та впровадження інновацій у всіх сферах господарювання, особливо в промисловості, є одним із суттєвих елементів відродження і стимулювання економіки. Активна взаємодія суб'єктів господарювання з університетами, науково-дослідними організаціями різного типу створює умови для ефективної реалізації досягнень науково-технічного прогресу та забезпечення конкурентоспроможності на всіх рівнях.

Результатом інтеграції науки і виробництва є інновації, передові технології виробництва; нові виробничі процеси; нова продукція, зокрема високотехнологічна, наукоємна; нові методи виробництва тощо. Використання новітніх технологій, нових видів продуктів створює для фірм основу довгострокової конкурентної стратегії, формування і задоволення нових потреб споживачів; підсилює ринкові позиції лідерів світової економіки за рахунок комерційного використання інновацій.

Вплив інноваційних факторів на соціально-економічний розвиток суспільства нині визнаний усіма, хоча усвідомлення важливості ролі науково-технічного прогресу в економічному зростанні з'явилося не одразу. Цю проблему досліджувало багато відомих вчених.

Найповнішою є теорія інноваційного розвитку Й. Шумпетера, який був послідовником М. Кондратьєва. Основною причиною утво-

рення довгих хвиль він вважав концентрацію важливих нововведень в окремих галузях, внаслідок чого від кожного базового нововведення утворюються вторинні нововведення, які вдосконалюють уже існуючі продукти-товари, формуючи вторинну хвилю [6]. Інновації, за Й. Шумпетером, – не просто нововведення, а нова функція виробництва. Це зміна технології виробництва речей, яка має історичне значення і є необхідною; це стрибок від старої виробничої функції до нової.

Учені, які працювали над цією проблемою, визначили початок п'ятої хвилі М. Кондратьєва, який припадає на 90-ті роки XX ст. і пов'язаний з швидким розвитком мікроелектроніки та комп'ютерної техніки. Шоста хвиля, на їх думку, – це хвиля розвитку біотехнологій.

Російські економісти Д. Львов і С. Глазєв досліджували міжгалузеві технологічні ланцюги поєднаних виробництв, які виникають унаслідок процесів кооперації та спеціалізації, мають зазвичай стійкий характер. Сукупність таких технологічних ланцюгів автори називають технологічним устроєм, який належить одній парадигмі та утворює стабільний елемент відтворювальної структури економіки [7]. При послідовній зміні технологічних устроїв відбуваються довготривалі коливання економічної кон'юнктури.

Моделі економічного зростання з ендегенним технологічним прогресом з'явилися на рубежі 90-х років XX ст. Зокрема, П. Ромер довів, що темп економічного зростання в країні перебуває у прямій залежності від величини людського капіталу, зосередженого у сфері нових знань. Ф. Агійон і П. Хоувіт дійшли висновку, що найважливішу роль у підвищенні темпів економічного зростання відіграє перетік факторів між секторами виробництва проміжних товарів і сектором НДДКР, і вказують на необхідність збільшення фінансування наукових досліджень, оскільки це забезпечує зростання продуктивності праці у виробничому секторі.

У другій половині XX ст. стрімкий соціально-економічний розвиток західних країн під впливом науково-технічного прогресу на практиці показав, що наукові здобутки стали новим фактором виробництва. Ряд учених, провівши емпіричні дослідження впливу факторів на економічне зростання США, не тільки довели, що прискорення технічного прогресу впливає на збільшення темпів економічного зростання, а й розраховували внесок цього фактора [8, с.18].

Таким чином, інноваційні теорії технологічних змін сформували концептуальні засади розвитку суспільств та економік, які ґрунтуються на постійному оновленні технологічної бази виробничої діяльності, зміні технологій, технологічних устроїв.

Існує також велика кількість суспільних теорій регіонального

розвитку, що базуються на власному, специфічному розумінні суті та ієрархії пріоритетів управління цим розвитком і, зокрема, на ролі технологічного прогресу, виробничого розвитку та інновацій у ньому.

Теорія полюсів зростання Ф. Перру набула широкого розповсюдження в Європі ще у середині минулого століття. У даній теорії поєднуються фактор нерівномірності поляризованого розвитку та ідея генерування і запровадження інновацій. Відповідно до теорії «дифузії нововведень», основоположником якої став у Т. Хегерстранд, економічний розвиток є наслідком виникнення і поширення інновацій (технологічних удосконалень, нових матеріалів, нової продукції тощо). Теорії територіально-виробничих комплексів і промислових кластерів пов'язують економічний розвиток регіону з функціонуванням таких структур.

Слід відзначити, що сьогодні в Україні технологічні й інноваційні теорії знаходять лише незначне практичне втілення, наприклад при створенні науково-технічних зон, наукових та технологічних парків, технополісів, кількість яких є невеликою.

Внаслідок внутрішніх та зовнішніх негативних факторів економіка нашої країни дуже повільно розвивається у напрямі досягнення більш високих технологічних укладів, заснованих на власній науково-технічній основі, за умови, коли науково-дослідні та дослідно-конструкторські розробки перетворюються в базовий елемент виробництва. Економіка України в цілому й далі залишається несприйнятливою до науково-технічних нововведень. Її сучасна структура характеризується превалюванням добувних та сировинних галузей, а не високотехнологічного виробництва. Усе це гальмує економічний розвиток України та знижує її конкурентоспроможність.

Ми погоджуємося з фахівцями [3, 9], які вважають, що економічний розвиток вітчизняних регіонів можливий лише на основі впровадження результатів науково-дослідної діяльності у виробництво. Нами узагальнено вплив науково-виробничої інтеграції на розвиток економіки регіону, який полягає, передусім у такому:

- підвищується продуктивність праці та збільшується ВРП;
- значно розширюється диференціація товарів, що випускаються, підвищується їх якість та знижується вартість, з'являється можливість виробляти унікальну продукцію, що у результаті обумовлює конкуренто-спроможність вітчизняної продукції на внутрішньому та зовнішніх ринках;
- підвищується прибутковість суб'єктів господарювання;
- удосконалюється структура та організація регіонального виробництва;

- відбувається зростання технологічності виробничих процесів, створюються і впроваджуються прогресивні технології та засоби виробництва, що спричиняє зростання технологічного рівня виробництва;
- створюються і реалізуються нові конкурентні переваги регіону, що підвищує загальну конкурентоспроможність регіону;
- зростає обсяг експорту продукції з більш високою часткою доданої вартості;
- відкриваються імпортозаміщуючі виробництва та такі, що спрямовані на виробництво продукції для задоволення потреб внутрішнього ринку;
- зростають обсяги виробництва високотехнологічної, наукоємної продукції; підвищується рівень наукоємності ВРП та ВВП;
- розширюється виробнича та науково-технічна кооперація;
- розвивається інноваційна інфраструктура, запроваджуються різні форми інтеграції науки і виробництва (технопарки, бізнес-інкубатори, технополіси та ін.);
- відбувається поширення інновацій та зміцнення міжрегіональної взаємодії;
- збільшуються податкові надходження в бюджети усіх рівнів;
- підвищується інвестиційна привабливість регіону, що спричиняє зростання обсягів інвестицій;
- спостерігається розвиток людського потенціалу регіону, підвищення інтелектуального рівня працівників;
- поліпшується екологічна ситуація в регіоні за рахунок впровадження ресурсозберігаючих, екологічно чистих технологій, використання альтернативних джерел енергії;
- розвивається малий бізнес в регіоні, зокрема інноваційний та венчурний;
- створюються додаткові робочі місця, зростає заробітна плата та рівень доходів населення.

Таким чином, науково-виробнича інтеграція виступає важливою передумовою інноваційного розвитку регіонів України, оскільки супроводжується створенням прогресивних засобів виробництва, підвищенням інтелектуального рівня працівників, удосконаленням структури й організації виробництва, зростанням технологічності виробничих процесів, використанням нових методів управління ними, а також, безумовно, формує нові вартісні та якісні характеристики продукції, що виробляється, визначає її конкурентоспроможність.

У 2011 р. Уряд затвердив Державну програму розвитку внутріш-

нього виробництва на 2012-2015 роки. Вона спрямована на диверсифікацію та модернізацію виробництва, більш ефективне використання діючих виробничих потужностей та підвищення їх технологічного рівня, застосування механізмів стимулювання ресурсозбереження та інновацій, спрямування інвестиційних ресурсів на впровадження технологій нового покоління, нової, ресурсозберігаючої та енергоефективної техніки тощо [10]. Серед очікуваних результатів реалізації програми – зменшення сировинно-експортної спрямованості українського виробництва, відкриття імпортозамінних виробництв, підвищення якості вітчизняних товарів та розширення їх асортименту. Успішна реалізація цієї програми можлива лише за умови активної співпраці виробників з науково-дослідними організаціями, університетами, а також відновленні роботи конструкторських бюро на промислових підприємствах.

1. Гесць В.М. Інноваційні перспективи України / В. Гесць, В. Семиноженко. – Харків: Константа, 2006. – 272 с.

2. Активізація інноваційної діяльності: організаційно-правове та соціально-економічне забезпечення / Амоша О.І., Антонюк В.П., Землянкін А.І., Новікова О.Ф., Поручник А.М. – Донецьк: Ін-т екон. промисловості НАН України, 2007. – 328 с.

3. Федулова Л.І. Інноваційний розвиток економіки: модель, система управління, державна політика / Л.І. Федулова, В.П. Александрова, Ю.М. Бажал та ін.; за ред. Л.І. Федулової. – К.: Ін-т економіки та прогнозування НАН України, Основа, 2005. – 550 с.

4. Одолюк І.В. Технологічна структура промисловості України: реалії та перспективи розвитку / І.В. Одолюк. – К.: Ін-т економіки та прогнозування НАН України, 2009. – 304 с.

5. Федулова Л.І. Стан та проблеми України в контексті розвитку ринків високотехнологічних товарів та послуг / Л.І. Федулова // Наука та інновації. – 2009. – Т.5. – №3. – С.40-48.

6. Шумпетер Й. Теорія економічного розвитку / Й. Шумпетер. – М.: Прогрес, 1982. – 456 с.

7. Глазьев С. Теорія довгосрочного техніко-економічного розвитку / С. Глазьев. – Г.: Владар, 1993. – 456 с.

8. Бажал Ю.М. Економічна теорія технологічних змін / Ю.М. Бажал. – К.: Заповіт, 1996. – 240 с.

9. Чичкало-Кондрацька І.Б. Інноваційний розвиток регіональних науково-виробничих систем / І.Б. Чичкало-Кондрацька. – Полтава: Полтавський літератор, 2011. – 392 с.

10. Інформаційні матеріали щодо роботи Уряду України у 2011 році [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://kmu.gov.ua/control/publish/article>.

Отримано 23.04.2012